

ՀԱՅԿ ՊԱՐԻԿԵԱՆ (ԽՄԲԱԳԻՐ) , «ԳԵՂԱՐԳ ՍՈՒՐԱՀԱՅ ՏԱՐԵ-
ԳԻՐՔ» , Հալէպ , Ա . Գիրք , 1975 (548 էջ) , Բ . Գիրք , 1976-1978
(500 էջ) :

Մեր օրերուն՝ մշակութային ու գրական գործունէութիւններու
մարդին մէջ հալէպահայութիւնը կ'ապրի նոր զարթօնք մը , որուն ի
տես՝ սփիւռքահայ գաղութներու ճակատագրով մտահոգ իւրաքան-
չիւր հայ մարդ չի կրնար անտարբեր մնալ եւ իր գոհունակութիւնը
չարձանագրել :

Հակառակ պայմաններու ժլատութեան , վերջին տասնամեակին
Հալէպի մէջ հրատարակուած հայերէն պարբերաթերթերու եւ գիր-
քերու թիւը արդէն իսկ քանակ մը կրնայ կազմել : Եւ այդ բոլորին
մէջ՝ Գեղարդի հրատարակութիւնը միայն նոր լուսատեսութիւն մը
կը ներշնչէ երեւոյթներու զարգացման հետեւողին :

Աւելի քան կէս դար առաջ , Հալէպ կը հանդիսանար նախա-
կարապետներէն մէկը տարեգիրքերու հրատարակութեան աշխատան-
քին մէջ : Արգարեւ՝ 1924 թ . ին , լոյս կը տեսնէր Սուրիահայ Տարե-
ցոյցի Ա . հատորը , աշխատասիրութեամբ՝ Մ . Աճէմեանի , Մ . Սի-
սեռեանի եւ Ե . Ոսկերիչեանի , հոգ չէ թէ հատորը կը տպագրուէր Գա-
հրէ (Եգիպտոս) : 1925 թ . ին լոյս կը տեսնէր Տարեցոյցի Բ . հատո-
րը , նոյն խմբագիրներու աշխատակցութեամբ , բայց այս անգամ՝ ա-
նոր տպագրութիւնը կը կատարուէր Հալէպ , Բիւզանդ Թօփալեանի
Տպարան Արաբսի մէջ :

Ազգային ու մշակութային կեանքին մէջ հալէպահայութիւնը
դանազան վերիվայրումներ պիտի արձանագրէր սակայն , մինչեւ վեր-
ջին տասնամեակի կայուն վիճակը , որուն ընթացքին անգամ մը եւս
պիտի ծլարձակուէր ու բերքաւորուէր հայ գիրք ու մշակոյթը : Նոր
բերքի զլխաւոր բարիքներէն մէկն է Գեղարդ տարեգիրքը :

Գրական , Գեղարուեստական , Բանասիրական , Պատմագրական ,
Կրթական ու Մարզական առանձին բաժիններով ծանրաբեռնուած

Գեղարդի զոյգ հատորները տքնաջան ու յամառ աշխատանքի մը արգասիքն են անկասկած : Աշխատակիցներու մեծ հոյլը (գլխաւորաբար հալէպահայ), որ իր մէջ կը հաշուէ հայրենի եւ սիւրբահայ զրոզներ ու մտաւորականներ, Տարեգիրքին շուրջ առաւել հետաքրքրութիւն ստեղծելու յաւելեալ երաշխիք մը կ'ապահովէ :

Այստեղ զանց առնելով Տարեգիրքին զրական ու գեղարուեստական բաժինները, որոնք դուրս կ'ըլնան մեր անմիջական հետաքրքրութեան սահմաններէն, ըսենք որ՝ պատմա-բանասիրական բաժինները անոր, եւ յատկապէս Հալէպի ու հալէպահայութեան նուիրուած ուսումնասիրութիւններն ու յօդուածները կը մնան հետաքրքրական եւ ուսանելի :

Հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ անոր հոգեւոր ու նիւթական ժառանգութեան նուիրուած սերտողութիւններէն արժէ յիշատակել Պերճ Սապպաղեանի Արաբական Կայսրութեան Առաջին Արծաթ Տիրիւմը կը կրէ Հայաստանի Անունը (Ա. հտոր., էջ 268-276), Հայր Միքայէլ Յովհաննէսեանի Ալալիա Կոռակեսիոն-Պատմական Բերդաֆաղաֆ Մը - (Ա. հտոր., էջ 278-281), Վահրամ Բարոնեանի Ամիրաները (Ա. հտոր., էջ 283-289), Վարդգէս Միքայէլեանի Ղրիմիայ Տաղերգուներ (Ա. հտոր., էջ 290-303), Բիւզանդ Մինասեանի Փաւստոս Բիւզանդի Աշխարհայեացի Մասին (Ա. հտոր. էջ 304-316), Նուպար Փարթամեանի Ակնարկ Մը Սուրիոյ Հնագիտութեան Վրայ (Ա. հտոր., էջ 356-373), Հայկ Պարիկեանի Հալէպի Հոգեւորներ եւ Յիշատակարան Արձանագրութիւնները (Ա. հտոր., էջ 415-423), Թամըս Կրիշչիլոսի Հայ Գաղթականներու Տեղաւորումը Հալէպի Մէջ 1920-1930 (Բ. հտոր., էջ 253-267), Կապրիէլ Սաատէի Հայերու Ներկայութիւնը Սուրիական Ծովափին Վրայ (Բ. հտոր., էջ 268-277)¹, Շահէ Տէր Գէորգեանի Ակնարկ Հալէպի Քառասնից Մանկանց Եկեղեցու Գետնապար Կառոյցի Մասին (Բ. հտոր., էջ 278-296) զրութիւնները :

Գեղարդի գլխաւոր բարենիշը պէտք է համարել սակայն այն ուշադրութիւնը, զոր ան կ'ընծայէ հալէպահայ գաղութի մօտիկ անցեալին ու ներկային : Շահեկան եւ հալէպահայ գաղութի ամբողջական պատմութեան ապագայ պատմագիրին համար խիստ անհրա-

1. Վերջին երկու յօդուածներէն առաջինը անգլերէնէ թարգմանած է Վեր. Յովհաննէս Գարեթեան, իսկ երկրորդը՝ ֆրանսերէնէ թարգմանած է Պերճ Սապպաղեան : Դժբախտաբար սակայն խմբագրութիւնը չ'ըստի թէ այս յօդուածները թարգմանաբար կատարուած արտաստումներ են, թէ՛ բնագիր յօդուածները յանձնուած են խմբագրութեան, ուրիշ կատարուած են թարգմանութիւնները :

Ժեշտ ատաղձ են Արամ Շորվօղլեանի Հայերու Նպաստը Սուրիական Մեր Հայրենիքին (Ա. հար., էջ 389-404), խմբ.(?) Սուրիական Բանակի Հայ Զօրավարները (Ա. հար., էջ 405-409), Գրիգոր Պողոթեանի Հայ Մարմնակրթանքը Հալեպի Մէջ (Ա. հար., էջ 425-435), Յովհաննէս Չառիկեանի Մեքենագործութիւնը Հալեպի Մէջ եւ Առաջին Հայ Վարպետները (Բ. հար., էջ 297-323), Էլի Նազարեանի Ուրուագիծ Սուրիահայ Պաշտօնէութեան Պատմութեան (Բ. հար., էջ 325-335), Շահան Նուսեանի Հալեպի Հայ Կազմարարները (Բ. հար., էջ 336-346), Աբրահամ Երէցեանի Հայկական Հին Գաղթօնախ Մը՝ Եագուպիէ (Բ. հար., էջ 363-369) յօդուածներն ու ուսումնասիրութիւնները: Ինչպէս նաեւ այն զրութիւնները, որոնք նուիրուած են սուրիահայ, բայց մանաւանդ հալէպահայ եկեղեցական, կրթական, բարեգործական, մարդկան եւ այլ հաստատութիւններու պատմութեան եւ անոնց գործունէութեան:

Գեղարդ Սուրիահայ Տարեգիրքի մասին զնահատանքի մեր անվերապահ խօսքին առնթեր, հարկ կը նկատենք այստեղ արձանագրել կարգ մը զրտողութիւններ, որոնք կը թելադրուին Տարեգիրքը առաւել բարձր մակարդակի մը վրայ տեսնելու ցանկութեանէն:

Դժբախտաբար առանձին բաժիններու մէջ զետեղուած բոլոր յօդուածները չէ որ ունին տուեալ բաժինին պահանջած որակն ու մակարդակը: Գլխական աշխատանքի նկատմամբ ցուցաբերուած անփութութեան կողքին նաեւ ակներեւ է լեզուական անփութութիւնը:

Անհրաժեշտ է խուսափիլ արտատպումներէ կամ վերատպութիւններէ: Ինչ որ ալ ըլլայ տուեալ զրութեան կամ ուսումնասիրութեան տարողութիւնը, Տարեգիրքը ոչինչ կը շահի անկէ, մանաւանդ երբ մոռացութենէ փրկելու, կամ՝ անմատչելի աղբւրէ մը շրջանառութեան մէջ դնելու մտահոգութիւնն ալ գոյութիւն չունի այնտեղ:

Տարեգիրքի էջերուն անփոյթ խճողումը, բայց մանաւանդ զրական կամ յուշագրական պատառիկներու անհամատեղելի ներկայութիւնը պատահական որեւէ էջի վրայ, ոչ միայն կը մնասէ գործին զեղազիտական կողմին, այլ նաեւ անոր լրջութեան:

Յիշեցում մը եւս: Պիտի փափաքէինք որ Գեղարդի հրատարակչական մարմինն ու խմբագրութիւնը առաջնահերթ նպատակ չունենային Տարեգիրքին ծաւալը: Նուազ էջաթիւերով, բայց կանոնաւոր հերթականութեամբ Գեղարդի հրատարակութիւնը առաւելազոյն չափով պիտի ծառայէ իր հետապնդած նպատակներուն:

ԵՐՈՒԱՆԻ Հ. ՔԱՍՈՒՆԻ